

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

MSI MANAGEMENT
SYSTEMS
INTERNATIONAL

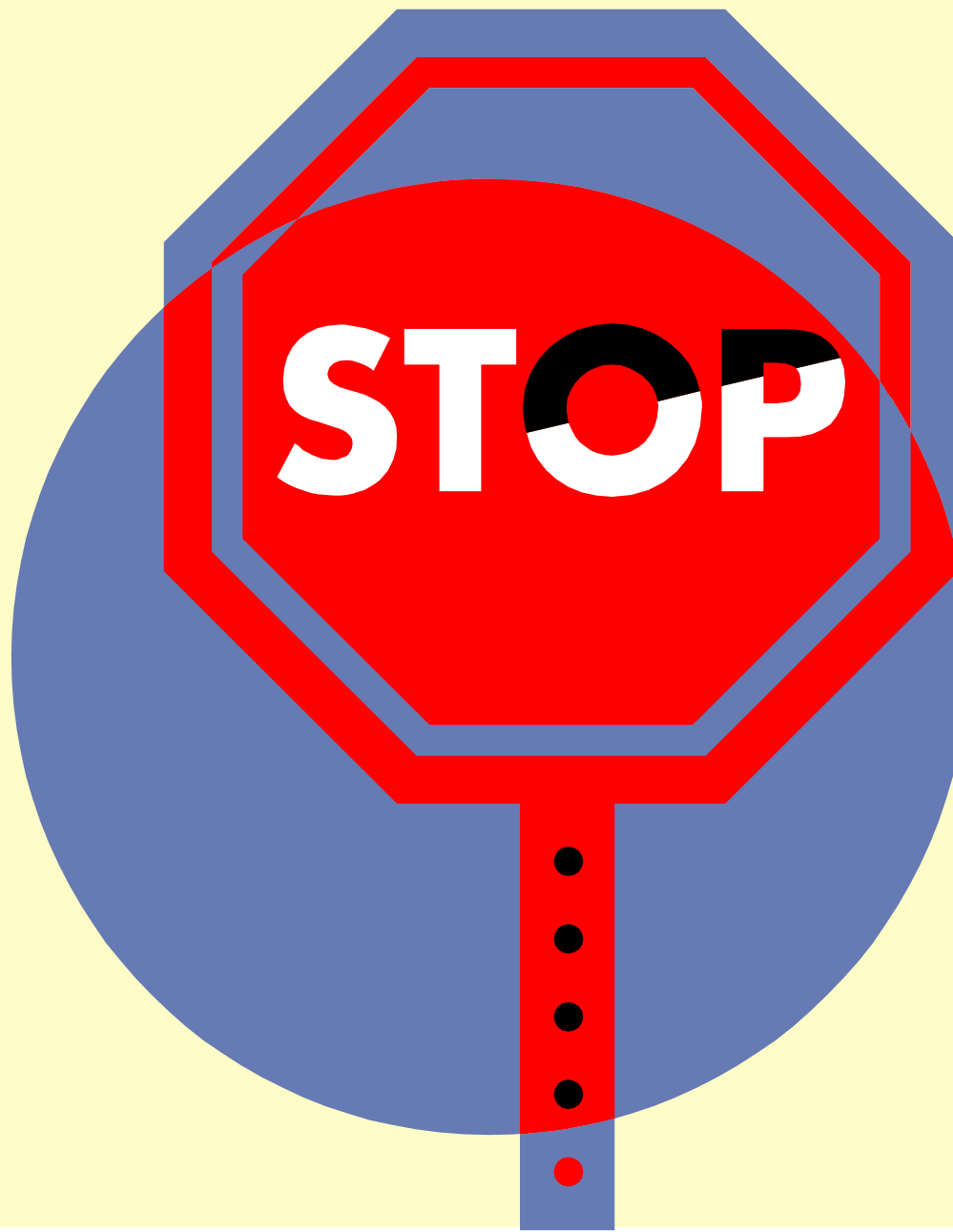

**MILLENNIUM
CHALLENGE
CORPORATION**
REDUCING POVERTY THROUGH GROWTH

Тренінговий курс розроблено в рамках проекту „Молодь проти корупції”, що реалізується Донецьким молодіжним дебатним центром завдяки підтримці американського народу, яка була надана через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Корпорацію Виклики Тисячоліття (MCC) та Менеджмент Системс Інтернешнл (MSI). Зміст цього методичного посібника є виключно відповідальністю Донецького молодіжного дебатного центру та не обов'язково відображає погляди USAID, MCC, MSI та уряду США.

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ

тренінговий курс для молоді

**ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ
ТРЕНІНГОВИЙ КУРС ДЛЯ МОЛОДІ**

Донецьк 2008

Упорядники:

Валентина Дьомкіна
Андрій Донець
Світлана Гордейчук

Корекція тексту: Ольга Собченко

© **Донецький молодіжний дебатний центр**

проспект Ілліча 79/31,
83003, м. Донецьк, Україна
Тел./факс: 062 385 98 39
ел. пошта: debate@cent.dn.ua
Інтернет: www.cent.dn.ua

Поширюється безкоштовно

ПЕРЕДМОВА

Звісно, багато хто з власного досвіду знає про хабарництво, протекціонізм і побори. Але хто наслідуюється відкрито говорити про них?

Як правило, розмови про корупцію не виходять за межі. Проблема і досі перебуває в тіні. Незважаючи на її гостроту, в суспільстві немає відкритого широкого обговорення теми корупції у професійних чи громадських колах.

Замовчування не розв'язує проблеми, а лише ускладнює її.

Люди вважають, що корупція – найкращий засіб для вирішення своїх проблем. Звичка платити представникам дорожньо-патрульної служби, медичним працівникам та викладачам освітніх закладів вже давно стала нормою поведінки. В багатьох випадках люди віддають перевагу корупційним методам вирішення проблеми через брак інформації щодо законних шляхів рішення та відсутність знань про свої права та механізми їх захисту. Як це не прикро, але ніхто особисто не замислюється про власну відповідальність за катастрофічні показники рівня корупції.

Молоде покоління доволі толерантно ставиться до хабарництва і вважає його швидким і зручним способом розв'язання проблем. Така позиція молоді, якій творити майбутнє країни, звично віддаляє перспективу подолання корупційних відносин у суспільстві.

Пропонуємо вашій увазі розробки тренінгових занять. Ці розробки створено, спираючись на практичний досвід та з урахуванням найсучасніших форм та методів роботи з профілактики негативних явищ у суспільстві. Вправи мають переважно активний характер, зорієнтовані на здобуття конкретних практичних навичок та відзначаються варіативністю.

Під час розробки тренінгового курсу були використані матеріали загальнонаціонального дослідження 2007 р. "Стан корупції в Україні", Програми дистанційної освіти "Молодь за добре управління" (Світовий Банк) та Центру Громадянської Освіти (Польща).

Ми сподіваємося, що ці методичні матеріали допоможуть вам у вашій роботі.

Методика проведення тренінгу. Інтерактивне навчання.

Інтерактивний (від англійського "interact", "inter" - взаємний, "act" - діяти) метод передбачає реалізацію взаємодії, діалогу, бесіди безпосередньо з людиною, або за допомогою комп'ютера.

Інтерактивне навчання - це, в першу чергу, діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія тренера та слухача.

Інтерактивне навчання передбачає таку організацію пізнавальної діяльності, в ході якої:

- створюються психологічно комфортні умови навчання, при яких учасник відчуває свою успішність, інтелектуальне зростання;
- учасники залучаються до активного обговорення нової інформації;
- забезпечується можливість індивідуального сприйняття навчальної інформації;
- реалізовується спільна діяльність у режимі рівноправного спілкування;
- формуються навички діалогового спілкування, самостійного мислення і поведінки.

Методи інтерактивного навчання широко використовуються в просвітницькій роботі.

Загальна мета соціального тренінгу - підвищення компетентності в спілкуванні та набуття життєво необхідних навичок - може бути конкретизована в наступних завданнях:

- набуття знань,
- формування умінь, навичок,
- розвиток установок, які визначають поведінку,
- корекція й розвиток системи відносин особистості.

Просвітницький тренінг розуміється як запланований процес, призначений надати або поновити знання та навички і перевірити ставлення до проблеми, ідеї, поведінки з метою їхньої зміни чи оновлення.

Тому основними завданнями просвітницького тренінгу є:

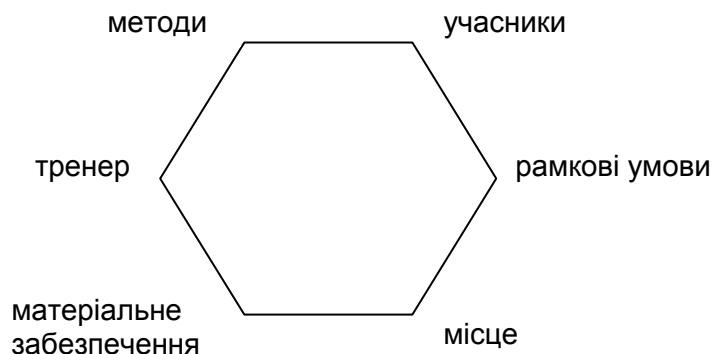
- надання учасникам базової інформації;
- формування мотивацій;
- напрацювання навичок відповідальної усвідомленої поведінки та навичок прийняття рішень.

Тренінг як форма організації процесу навчання має свої особливості:

- наявність постійної групи учасників;
- дотримання певних принципів групової роботи;
- певні організаційні умови, за яких проходять заняття;
- використання інтерактивних методів роботи;
- використання особистого досвіду та знань учасників.

Структурні компоненти тренінгу

Структура тренінгу як педагогічного процесу може бути представлена у вигляді рівнобічного шестикутника:

Суть такого уявлення про структуру тренінгу полягає в розумінні рівноправності, взаємозв'язку всіх структурних компонентів тренінгу як процесу педагогічної взаємодії.

Кожен розділ тренінгу, кожна тема та заняття, кожний вид роботи мають власну мету, які в своїй сукупності спрямовані на реалізацію мети тренінгу в цілому. Тому для тренера, як організатора тренінгу, важливим є при підготовці та проведенні тренінгових занять чітко усвідомлювати мету заняття та кожної з його частин. Для цього потрібно ставити і давати відповіді на наступні питання:

- що має бути результатом цієї чи іншої роботи?
- що має прозвучати обов'язково, чому?
- які знання, переконання, усвідомлення та навички мають бути надані та реалізовані учасниками в ході виконання ними того чи іншого виду роботи?

Учасники

Цільовою аудиторією тренінгу є молодь.

В тренінговій роботі з молоддю потрібно враховувати наступне:

- кількість учасників групи має бути обмеженою 20 учасниками;
- малі групи, в які об'єднуються учасники для різноманітних обговорень, творчої роботи, не можуть бути більшими ніж 4-5 учасників;
- дуже важливо супроводжувати самостійну роботу учасників в малих групах - вони можуть потребувати додаткових пояснень, підтримки, що необхідно, в тому числі, і для збереження рівня зацікавленості учасників в роботі на тренінгу.

Рамкові умови

Для успішного проведення тренінгового заняття необхідно забезпечити певні організаційні (або рамкові) умови, до них відносяться - кількість учасників тренінгу, час та тривалість тренінгу, місце, матеріальне забезпечення тощо.

Місце

Місцем для проведення тренінгу може бути будь-яке приміщення, в якому можуть зручно розміститись:

- стільці, поставлені по колу (за кількістю учасників тренінгу);
- столи для роботи учасників в малих групах та розміщення необхідних матеріалів;
- дошка або фліп-чарт.

Крім того, важливо, щоб в приміщенні було достатньо місця для проведення ігор та інших рухливих форм роботи.

Важливо також враховувати, що на стінах мають закріплюватись плакати та різноманітні напрацювання учасників групи.

Матеріальне забезпечення

Для проведення тренінгу необхідно мати:

- ручки і блокноти або зошити для індивідуальних записів учасників;
- аркуші паперу розміром А1, А3, А4;
- роздаткові інформаційні та інші матеріали, дошку або фліп-чарт (спеціальна дошка, на якій кріпляться великі аркуші паперу для записів);
- маркери або фломастери різних кольорів;
- кольоровий папір;
- скотч, кнопки, клей, скріпки;
- ножиці;
- бейджі (значки для написання імен учасників);
- стікери (невеликі аркуші кольорового липкого паперу);
- папки для роздаткових матеріалів, тощо.

Тренер

Педагог-тренер керує процесом тренінгу, надає інформацію, і допомагає учасникам систематизувати свої знання та придбати необхідні навички.

Успішного педагога-тренера характеризують:

- активна життєва позиція, бажання займатися просвітницькою діяльністю;
- позитивне ставлення до себе та інших;
- досконале володіння матеріалом, який складає зміст тренінг-курсу;
- володіння навичками ефективного спілкування та роботи з групою;
- постійне вдосконалення своїх знань та вмінь.

Методи

Методи є певними способами досягнення мети просвітницького процесу.

В ході тренінгу для учасників використовуються активні та інтерактивні методи навчання: презентація, індивідуальна робота, робота парами, робота в малих групах, робота по колу, рольова гра, обговорення, "мозковий штурм", анкетування, ігри-розминки та ін.

Кожний метод передбачає вирішення конкретного завдання, а особливості його проведення обумовлені метою, змістом, рамковими умовами та віковими особливостями учасників.

"Мозковий штурм" — це метод, при якому всі учасники можуть вільно (без критики і оцінювання з боку ведучого та інших учасників) висловлювати будь-які свої думки, навіть абсурдні та фантастичні, щодо поставленого питання або проблеми.

Мозковий штурм використовується, коли потрібно:

- розкрити зміст того чи іншого поняття;
- знайти шляхи вирішення проблемної ситуації;
- з'ясувати, що учасники знають та як ставляться до того чи іншого питання, проблеми, явища тощо.

При проведенні "мозкового штурму" необхідно:

- чітко сформулювати питання чи проблему;

- записувати всі висловлювання та пропозиції учасників у тому вигляді, як вони прозвучали (переформулювати висловлювання або сформулювати його по-іншому можна тільки при згоді учасника);
- надати можливість висловитися всім бажаючим;
- заохочувати всіх учасників до висловлювання думок та пропозицій.

Обговорення - це метод, який передбачає активний обмін думками, враженнями, знаннями та досвідом між усіма учасниками тренінгу.

Обговорення проводиться для того, щоб:

- узагальнити та підвести підсумки проведеної роботи;
- учасники усвідомили, сформулювали або змінили своє ставлення та переконання щодо обговорюваних питань.

При проведенні обговорення ведучому необхідно:

- ставити тільки відкриті запитання, формулювати їх коротко та конкретно. Відкрите запитання не підводить до однозначної відповіді "так" чи "ні". Воно, як правило, починається зі слів: "Що...?", "Коли...?", "Який...?", "Чому...?", "Як...?";
- бути уважним до всіх, забезпечувати всім учасникам рівні можливості в обговоренні, дякувати за питання та висловлювання;
- утримувати обговорення в руслі заданого питання чи поставленої проблеми;
- враховуючи вікові особливості молодших підлітків, не проводити обговорення занадто довго, бути готовим самому висловити необхідний висновок.

Робота в малих групах - це метод, який полягає в організації виконання певних завдань групами з кількістю учасників від 3 до 5 осіб. Робота малих груп завершується презентацією колективної роботи й обговоренням її результатів у великій групі.

Робота в малих групах використовується для того, щоб:

- кожен учасник мав можливість ефективно засвоїти інформацію, висловити і обговорити свої думки, напрацювати певні навички;
- організувати взаємодію між учасниками і згуртувати групу;
- підвищити активність учасників.

Організуючи роботу учасників в малих групах, необхідно:

- використовувати різноманітні форми і прийоми об'єднання учасників в малі групи;
- чітко ставити завдання і визначати час на його виконання;
- під час самостійної роботи малих груп надавати необхідну допомогу, додаткові пояснення та підтримку;
- познайомити учасників з правилами роботи в малих групах та, при необхідності, допомогти розподілити "ролі". Важливо слідкувати, щоб кожного разу ці функції виконували інші учасники.

Рольова гра - це метод навчання, при якому учасники, виконуючи ролі в заданих уявлених ситуаціях, набувають певних знань і відпрацьовують необхідні навички.

Рольова гра проводиться для того, щоб:

- визначити ставлення учасників до зазначених тем;
- отримати власний досвід вирішення певних проблем;
- сформулювати в учасниках свідому власну позицію щодо обговорюваних ситуацій та питань;
- напрацювати навички безпечної відповідальної поведінки.

Для проведення рольової гри необхідно:

- організувати чітке розподілення ролей між учасниками так, щоб кожний учасник мав свою роль;
- слідкувати, щоб ролі учасниками обиралися добровільно;
- попередити учасників, що при виконанні ролі не обов'язково використовувати власні імена;
- слідкувати, щоб після закінчення виконання учасниками поставлених завдань група підтримувала їх оплесками;
- після закінчення гри обов'язково провести з учасниками "вихід з ролей". Для цього наголосити, що гру закінчено, і всі знову стають тими, хто вони є в реальному житті;
- у разі виконання учасником негативної ролі після "виходу з ролі" надати йому доброзичливу підтримку: запропонувати групі подякувати, назвати учасника його реальним іменем, сказати комплімент і обов'язково поаплодувати.

Структура тренінгового заняття

В загальному вигляді структура тренінгового заняття складається з трьох основних частин:

- вступна частина
- основна частина
- заключна частина

Кожна частина має свої характерні особливості та елементи.

I. Вступна частина складається з таких етапів:

Відкриття тренінгу, привітання, знайомство — етап, до якого належить коротке привітання та представлення ведучого учасникам (якщо це перше заняття), відбувається презентація або продовжується знайомство учасників тренінгового заняття.

Прийняття (повторення) правил роботи групи - етап, в ході якого на першому занятті учасники приймають, а надалі - повторюють, певні норми поведінки, яких мають дотримуватись під час тренінгового заняття всі його учасники.

Вступне слово педагога-тренера - етап, в ході якого педагог-тренер повідомляє учасникам про мету і основний зміст тренінгового заняття.

Очікування - на цьому етапі учасники визначаються щодо своїх очікувань від тренінгового заняття. Важливо, щоб кожний учасник проговорив свої очікування вголос: висловлені очікування надають можливість учасникам усвідомити свої цілі і взяти на себе відповідальність за їх реалізацію.

Важливо відмітити, що всі ці етапи (вони мають назву структурних вправ, тому, що вони ніби "утримують" структуру тренінгового заняття) є обов'язковими для проведення на кожному занятті і мають проводитись з дотриманням зазначеної послідовності.

II. Основна частина включає такі етапи:

Визначення рівня інформованості та актуалізація проблеми - на цьому етапі тренер та учасники з'ясовують рівень знань й інформованості за темою, що обговорюється; визначають, чому проблема є актуальною і важливою для них і суспільства. Для цього тренер може ставити групі запитання, проводити "мозкові штурми", використовувати анкети, вікторини.

Надання інформації - під час проведення заняття інформація надається на різних етапах і в різних формах. Це можуть бути інформаційні повідомлення тренера, роздаткові матеріали, результати напрацювань учасників в малих групах, тощо.

Набуття практичних навичок - беручи участь в різноманітних формах роботи в ході тренінгових занять, учасники отримують практичні уміння та навички (комунікативні, прийняття рішень, розв'язання проблем).

III. До заключної частини тренінгового заняття входить:

Підведення підсумків - на цьому етапі тренер разом з учасниками обговорюють результати роботи, діляться думками й враженнями, з'ясовують, чи реалізували вони свої очікування, закріплюють отримані знання. Основні висновки заняття можуть бути зафіксовані письмово на плакаті.

Заключна частина так само, як і вступна, є обов'язковим елементом кожного заняття.

Оскільки головною ознакою тренінгу є наявність певних принципів, правил, необхідно звернути на них особливу увагу.

Правила групи

Правила - це норми поведінки, про які учасники групи домовляються і за якими живуть під час проведення занять.

Правила приймаються всією групою разом із тренером на самому початку роботи групи. Вони потрібні для того, щоб кожен учасник:

- міг відкрито висловлюватися і виражати свої почуття і погляди;
- не боявся стати об'єктом глузування і критики (позитивність);
- отримував інформацію сам і не заважав отримувати її іншим.

Існує кілька основних правил, які допомагають забезпечити такі умови:

- Бути позитивними.
- Бути активними.
- Говорити тільки за темою.
- Говорити від свого імені.
- Не критикувати: кожний має право на власну думку.
- Говорити те, що думаєш.
- Говорити коротко і по черзі. Дотримуватися регламенту.

Загальна схема занять тренінгового курсу

№	Назва заняття	Основні питання	Методи
1	Визначення проблеми, термінологія. Дефініція поняття «корупція».	Визначення поняття «корупція», ознаки цього злочину. Міжнародне та національне законодавство з проблеми корупції.	Інформаційне повідомлення, «криголам», «мозковий штурм», робота в групах, аналіз ситуацій, узагальнення матеріалу, відповіді на питання.
2	Види та сфери корупції.	Аналіз основних сфер суспільного життя, де існує корупція, та видів корупції.	Побудова асоціацій, аналіз конкретних ситуацій, рольова гра, узагальнення матеріалу, відповіді на питання.
3	Причини корупції.	Основні чинники виникнення явища корупції, зовнішні та внутрішні причини.	Інформаційне повідомлення, «мозковий штурм», рольова гра, відповіді на питання.
4	Причини корупції.	Основні чинники виникнення явища корупції.	Рольова гра, відповіді на питання.
5	Негативні наслідки корупції.	Розглянути негативні наслідки корупції та їх вплив на життя громадян.	„Мозковий штурм”, рольова гра, аналіз ситуацій, відповіді на питання.
6	Права людини.	Основні права та свободи людини.	«Криголам», рольова гра, „Мозковий штурм”, відповіді на питання.
7	Корупція і права людини.	Вплив корупції на дотримання права людини.	Рольова гра, „мозковий штурм”, аналіз ситуації, робота в малих групах,
8	Протидія корупції та роль кожного в цьому процесі.	Як реагувати та впливати на явище корупції.	Інформаційне повідомлення, «мозковий штурм», рольова гра, відповіді на питання.
9	Молодь і протидія корупції	Які існують шляхи подолання корупції, їхні плюси і мінуси.	"Голосування ногами", робота в малих групах.
10	Молодь і протидія корупції	Участь молоді у громадському житті як запорука подолання корупції.	Самостійна робота з документами, групова дискусія.

Тема 1: Визначення проблеми, термінологія. Дефініція поняття «корупція».

Мета: підготувати слухачів до сприйняття явища корупція як комплексної, глобальної проблеми.

Ознайомити з термінологією за проблемою. Сформувати навички визначення, що є корупцією, а що ні. Обговорити різні види корупції, визначити, скільки коштує суспільству корупція.

Обладнання: фліп-чарт, аркуші А-3, А-4, аркуші для фліп-чарта, скотч, кольорові стікери, маркери, клей, ножиці, роздаткові матеріали, бейджі.

№	Види роботи	Орієнтовна тривалість (хв.)
1	Привітання. Знайомство. Вступ.	5
2	Вправа «Приймаємо наші правила».	5
3	Очікування.	5
4	Вправа «Асоціації».	15
5	Вправа «Що таке корупція?».	20
6	Вправа «Корупція чи подяки».	10
7	Заклучна вправа «Віночок».	5

Зміст тренінгового заняття

1. Привітання-знайомство. Вступ.

Тренер представляє себе та вітає учасників. Повідомляє про початок занять (курсу) за даною програмою. Програма складається з багатьох тем, в ході яких будемо: вчитися краще спілкуватися, говорити про такі соціальні явища як корупція, розглядати сфери корупції, окремо будемо спілкуватися щодо прозорості та корупції в системі освіти, говорити про права людини, про нашу відповідальність за свої вчинки, а також шляхи протидії корупції.

Хід вправи: якщо ви почитаєте працювати з групою, учасники якої не знають один одного, починайте вправу зі знайомства. Запропонуйте учасникам назвати своє ім'я і розповісти, що воно означає, або чому саме цим ім'ям називають учасника/учасницю, хто це ім'я дав.

Зауважте, що знайомство та привітання налаштовують групу на роботу. Динаміка групи на вашому тренінгу залежатиме від настрою учасників, тому намагайтесь від самого початку заняття створити позитивну атмосферу.

2. Вправа «Приймаємо наші правила».

Мета даної вправи формувати відповідальне ставлення до власної поведінки, навчити учасників розробляти та приймати правила роботи групи. Крім того, довготерміновим завданням вправи є формування в учасників поваги до законодавчих актів і формування усвідомлення про роль кожного громадянина в процесі подолання корупції.

Хід вправи: найкраще, щоб учасники тренінгу самі розробили правила роботи, тому дозвольте їм самим їх запропонувати. Це можна зробити або методом мозкового штурму, або попросити учасників написати по три правила на стікери та приклеїти їх на фліп-чарт, а потім із запропонованих варіантів скласти загальний список правил. Обов'язково просіть учасників коментувати/пояснювати свої пропозиції. Це надасть вам впевненість в тому, що всі учасники однаково розуміють, про що йдеться. Після цього запитайте учасників, чи всі

згодні з запропонованим списком. Якщо хтось не буде згоден з тим чи іншим правилом, попросіть пояснити чому. Ви, як ведучий/ведуча, можете пропанувати свої правила, але учасники повинні їх так само обговорювати і мати можливість їх відхилити.

3. Вправа «Очікування».

Хід вправи: Всім учасникам видаються різнокольорові папірці, на яких вони записують, чого саме вони очікують від даного курсу чи від цього першого заняття. Після того, як учасники закінчили записувати, кожен по черзі озвучує свої ідеї та наклеює папірці на великий аркуш паперу, який потім вивішується на стіну кімнати для занять.

4. Вправа «Асоціації»

Вправа активізує спілкування та взаємодію між учасниками групи та готує групу для подальшого спілкування на тему корупції.

Хід вправи: кожний учасник отримує стікери різного кольору. Тренер пропонує учасникам на кожному окремо написати власні асоціації, які виникають в учасників, коли вони чують слово „корупція”. Учасники можуть написати скільки завгодно асоціацій, але по одній на кожному папірці. Попросіть учасників озвучити свої асоціації та приклеїти їх на аркуш фліп-чарту.

Аналіз та оцінка:

запитайте учасників:

Чому саме такі асоціації в них виникали до слова „корупція”?

Які відтінки мають ці асоціації негативні чи позитивні? Чому негативні? Чому позитивні?

Яких відтінків більше?

Чи часто ви стикаєтесь з цими асоціаціями у своєму повсякденному житті?

5. Вправа «Що таке корупція?»

Хід вправи: Почніть вправу з мозкового штурму про те, що таке корупція. Запишіть на аркуш фліп-чарту всі думки учасників. Групі необхідно прийти до загального визначення корупції, яке б було зрозумілим для всіх учасників.

Як видно з результатів мозкового штурму, ми всі маємо уявлення про те, що таке корупція, але не обов'язково, що всі ми поділяємо та погоджуємося з цими уявленнями. Для того, щоб прийти до спільного визначення корупції, поставте групі декілька запитань:

Чи це корупція, коли людина дає гроші для прискорення розгляду заяви?

Чи це корупція, коли контракти надаються тим, хто заплатить більше?

Чи це корупція, коли ви даєте гроші лікарю, для того, щоб ваша мати отримала необхідні їй ліки?

Чи це корупція, коли державне обладнання використовується для виконання ремонтних робіт в приватній квартирі?

Як бачимо, корупція це не тільки „погані” випадки, коли чиновники знімають гроші для власної вигоди. Вона включає також і випадки, коли ціла система не працює добре, і звичайні люди приречені давати хабарі за отримання чогось - від ліків до ліцензій.

Всі вище наведені приклади є випадками **державної корупції**. Вони всі демонструють використання державної посади/роботи для власного збагачення. Іншими словами, у всіх цих прикладах показано чиновників, які отримують вигоди за рахунок платників податків чи за рахунок пересічних громадян, які вступають в контакт з державою/державними органами.

Визначення державної корупції -

Державна корупція - це використання службового положення/державної посади для отримання особистої вигоди.

Навпаки, приватна корупція існує між фізичними особами в приватному секторі, наприклад, коли мафія вибиває гроші з підприємців.

Під час нашого курсу ми будемо мати справу з державною корупцією.

Попросіть учасників виявити, які з наведених нижче сценаріїв є ілюстрацією державної корупції:

- Кампанії домовляються встановити фіксовані ціни на свою продукцію;
- Водій дає гроші інспектору ДАІ, щоб уникнути штрафу за перевищення швидкості;
- Лідери політичних партій підтасовують результати виборів;
- Кампанії продають свою браковану продукцію;
- Діти купують нелегальні наркотики для свого дозвілля.

Визначення дефініції «корупція». Міжнародне та національне законодавство з проблеми корупції.

Корупція – міжнародна проблема, яка охоплює усі держави.

Серед спеціалістів існує розбіжність щодо того, чи корупція існувала завжди, чи виникла в ході формування суспільства. Сьогодні констатуємо той факт, що це явище існувало завжди, оскільки людина завжди була схильна використовувати свої позиції з власною метою. Корупційна поведінка з'явилася одночасно з поділом на приватну та публічну сфери.

З дефініцією «корупції» ми зустрічаємось у публікаціях. Найчастіше говорять про корупцію «в приватних цілях». Поведінка публічної влади, політиків, урядовців, через яку вони збагачуються, через невластиве використання влади, яка їм належить.

Щодо дефініції корупції, це поняття у загальноприйнятому розумінні цього явища вперше було сформульовано у 1979 році.

Визначення міждисциплінарної робочої групи Ради Європи.

Корупція – це хабарництво і будь-яка інша поведінка осіб, яким доручено виконання певних обов'язків у державному або приватному секторі, і яка веде до порушення обов'язків, покладених на них як на державну посадову особу або на приватного співробітника чи незалежного агента, або ж веде до відносин іншого типу, націлених на отримання будь-яких незаконних вигод для себе чи інших.

В Законі України «Про боротьбу з корупцією» (1995р.) **під корупцією розуміється діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг.**

Цей Закон визначає правові та організаційні засади запобігання корупції, виявлення та припинення її проявів, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь.

6. Вправа „Корупція чи подяки?».

Корупція – не просте поняття. В будь-якому суспільстві розрізняють те, що відбувається на „поверхні столу” від того, що відбувається „під столом”, або те, що загально прийнятне, від

того, що викликає обурення. Таким чином, різні суспільства мають свої власні поняття корупції.

Подяки та дарування подарунків в багатьох культурах не вважаться корупцією, оскільки передача цих подарунків є відкритою і не тримається в секреті, об'єм подяки є скромним і ніяк не впливає на життя.

Хід вправи: поставте учасникам запитання:

Яка різниця між даруванням/прийманням подарунків та корупцією?

Є чотири питання, які можуть допомогти розібратись, що прийнятне, а що ні:

- **Прозорість:** чи заперечуватиму я, якщо інші знатимуть або преса напише про те, що я роблю?
- **Підзвітність:** Чи я звітуюсь за свою діяльність перед іншими людьми? Чи ці люди примушують мене дотримуватись стандартів?
- **Взаємність:** Чи буде мені неприємно, якщо інші будуть робити те саме?
- **Генералізація:** Якщо кожен так робитиме, чи вплине це на суспільство в цілому?

Запропонуйте учасникам ситуації:

Уявіть себе чиновником, який/яка працює в уряді. Які дарунки або віддяки ви можете приймати від людей, яким ви надаєте контракти (використовуйте чотири питання наведені вище):

- Чашку чаю чи кави, обід, вечерю для вашої родини в ресторані.
- Білети в театр, оплачену відпустку за кордоном, оплату за освіту ваших дітей за кордоном.
- Книжку, шарф, сорочку чи краватку, телевізор та DVD програвач, машину, будинок.

Уявіть себе дитячим доктором, який/яка працює в сільській лікарні. Які дарунки або віддяки ви можете приймати від людей, чиїх дітей ви вилікували (використовуйте чотири питання наведені вище):

- Чашку чаю чи кави, запрошення на обід або вечерю.
- Мішок цукру, курку чи гуся, свиню чи корову.
- Телевізор та DVD програвач, машину, будинок.

Уявіть себе вчителем/вчителькою, який/яка працює у великому місті. Які дарунки або віддяки ви можете приймати від людей за хороші оцінки учнів (використовуйте чотири питання наведені вище):

- Чашку чаю чи кави, обід, вечерю для вашої родини в ресторані.
- Білети в театр/кіно.
- Коштовні прикраси, комп'ютер, оплачену відпустку за кордоном.

Аналіз та оцінка: запитайте учасників:

Як ви себе почували, коли виконували цю вправу? Чи легко було погоджуватись на прийняття подарунків? На які б погодились найлегше? На які б – найскладніше? Як ви вважаєте чи може призвести дарування/отримання подарунків до корупції?

7. Заключна вправа «Віночок».

Хід вправи: Всі по черзі кладуть руку на плече сусідові зліва і дарують знання або навички, набуті впродовж заняття. В кінці віночок замикається. Викладач говорить, що, приймаючи руку, ми не розриваємо вінок, а приєднуємося до великого вінка тих, хто вже пройшов подібні тренінги або заняття.

Тема 2: Види та сфери корупції

Мета: дати уявлення учасникам про види та сфери корупції.

Обладнання: фліп-чарт, аркуші А-3, А-4, аркуші для фліп-чарта, скотч, кольорові стікери, маркери, клей, ножиці, роздаткові матеріали, бейджі.

№	Види роботи	Орієнтовна тривалість (хв.)
1	Привітання.	3
2	Очікування.	5
3	Вправа «Вчимося про це говорити».	5
4	Вправа «Сфери та види корупції».	20
5	Вправа «Вартість корупції».	15
6	Заклучна вправа «Остання гра».	5

Зміст тренінгового заняття

1. Привітання.
2. Очікування.
3. Вправа «Вчимося про це говорити».

Вправа розрахована на закріплення знань, отриманих протягом попереднього заняття. Підвести учасників до усвідомлення існування різних видів корупції у різних сферах життя.

Хід роботи: запитайте учасників, чи хтось знає, що таке корупція, або знаєте якісь приклади корупції. Хто може розповісти про такі випадки. Запишіть приклади учасників на фліп-чарт, запитайте учасників, коли і де в нашому житті ми можемо зіткнутись з корупцією.

Аналіз та оцінка: запитайте учасників:

Як часто ви чуєте у повсякденному житті про прояви корупції?
Як часто ви стикаєтесь з проявами корупції у власному житті?
Які почуття у вас виникають, коли ви чуєте про прояви корупції?
Які почуття у вас виникають, коли прояви корупції торкаються безпосередньо вас?

4. Вправа «Сфери та види корупції».

Вправа розрахована на ознайомлення учасників з різними видами корупції та сферами життя, де ми можемо зіткнутись з корупцією.

Хід роботи: Попросіть учасників об'єднатись в малі групи по 4-5 осіб. Попросіть учасників в малих групах обговорити різні приклади корупції, в тому числі з власного життя, та записати їх на аркуші фліп-чарта. По закінченню обговорення попросіть учасників представити результати своєї роботи. Узагальнюючи результати роботи, складіть список «Яка буває корупція?», «Як корупція проявляється?». Завдання тренера на цьому етапі – контролювати/ставити запитання, щоб були названі, та обговорити основні види та сфери корупції.

Аналіз та оцінка: запитайте учасників

В яких сферах життя прояви корупції трапляються найчастіше?

В яких формах проявляється корупція?

Представники яких професій/служб, на вашу думку, найчастіше залучені до корупційних дій?
Хто, на вашу думку, частіше є ініціатором корупційних дій? (хто пропанує чи хто бере?)

Інформаційне повідомлення «Види та сфери корупції»

Найперше, що приходить на думку, коли говоримо про корупцію, - це хабарництво, проте, існує набагато більше видів.

Види корупції:

- **Хабарництво:** обіцянка, пропозиція або надання якої-небудь вигоди, що неналежним чином впливають на дії або рішення посадової особи.
- **Розбазарювання:** крадіжка ресурсів людьми, наділеними владою і контролем за чимось цінним.
- **Шахрайство:** поведінка, націлена на обман або введення в оману людини або юридичної особи з метою особистої вигоди або вигоди третьої сторони.
- **Вимагання:** примушування людини заплатити гроші або надати інші цінності в обмін на певні дії або бездіяльність.
- **Зловживання:** використання службових повноважень для надання необґрунтованих пільг чи преференцій якійсь особі або групі чи навпаки – дискримінація людини або групи задля особистої вигоди.
- **Використання конфліктів інтересів / незаконні операції з цінними паперами:** участь в угодах, придбання посади або отримання комерційної вигоди, що несумісне з офіційним становищем і обов'язками з метою незаконного збагачення.
- **Отримання незаконних пільг чи винагород:** посадовець отримує що-небудь цінне від тих, хто хотів би отримати державне замовлення.
- **Фаворитизм:** надання послуг або ресурсів родичам, знайомим, друзям однопартійцям тощо.
- **Кумівство:** перевага у наданні державних посад родичам.
- **Незаконні пожертви і внески:** отримання грошей в обмін на лояльність до того, хто вносить пожертву.

Говорячи про види корупції також слід зазначити про існування **адміністративної корупції** та **політичної корупції**.

Адміністративна корупція: корупція, яка виникає в процесі реалізації різноманітних процедур, таких як видання довідок, дозволів, ліцензій тощо.

Політична корупція: корупція, яка впливає на формування законів, регулятивних актів та процедур, наприклад відкликання всіх ліцензій в тому чи іншому виді діяльності, або отримання монопольного права оперувати на ринку якихось товарів чи послуг.

Також розрізняють **велику корупцію** та **дрібну корупцію**

Велика корупція - це корупційні дії із значними сумами грошей і, як правило, до них залучені чиновники високого рівня

Дрібна корупція - це корупційні дії з менш значними сумами грошей і, як правило, до них залучені чиновники нижчого рівня

Рівні корупції в країні можуть бути різними в залежності від найбільш поширених типів. Наприклад рівень великої корупції в країні може бути незначним, проте рівень дрібної корупції буде дуже високим.

Аналіз та оцінка: запитайте учасників

Чи доводилось вам зустрічатись з якимось з наведених видів корупції у власному житті?
Який з видів корупції на вашу думку є найбільш поширеним в Україні?

В яких сферах життя ми зустрічаємось з корупцією найчастіше?

Який з наведених видів корупції, на вашу думку, становить найбільшу загрозу для суспільства?

5. Вправа „Вартість корупції”

Навіть якщо ви не зустрічаєтесь безпосередньо з проявами корупції у своєму повсякденному житті, корупція впливає на ваше повсякденне життя. Корупція знижує загальний рівень життя в країні, оскільки вона не дозволяє повноцінно розвиватись бізнесу. В країнах з високим рівнем корупції, середні доходи населення в 3 рази нижчі, ніж в країнах, де рівень корупції нижче, наприклад різниця між Україною та Чехією. Корупція також знижує кількість грошей, які держава може сплачувати робітникам або витратити на придбання необхідних матеріалів або обладнання. Корупція деформує державні витрати. В результаті школи, лікарні, дороги, комунальні комунікації, правоохоронні служби та багато інших служб та послуг, які надає держава, є набагато гіршими, ніж вони могли би бути. Якість таких послуг є надзвичайно важливою і впливає не тільки на рівень життя, а й на його тривалість.

Крім того корупція призводить до несправедливості та розколу суспільства, оскільки люди з грошима впливають на закони та уряди і примушують їх працювати на власні інтереси. Багатії отримують згоду „купувати” суддів, грабувати природні ресурси, тощо. Таким чином, корупція надзвичайно шкодить оточуючому середовищу та підриває довіру до влади в цілому.

Корупція загрожує правопорядку, демократії, правам людини, руйнує належне управління державою, перешкоджає економічному розвитку, загрожує стабільності.

Хід вправи: Роздайте учасникам фотографії аварій та катастроф, які нещодавно стались в Україні, наприклад, екологічна катастрофа біля Львова або аварія Столичного експресу Дніпропетровськ-Київ.

Попросіть учасників уважно придивитись до фотографії. Запитайте їх:

Що ви бачите на фотографії?

Чи є така картинка типовою для нашої країни?

Як ви вважаєте, який вплив має корупція на інцидент, який ви бачите на картинці?

Урок математики (2005 рік)

Скільки коштує корупція кожній особі в Україні?

Частка ВВП у розрахунку на одну людину $\times 0,15$ (середній розмір хабаря порівняно з часткою ВВП на особу в 2005 р. становив від 10 до 20%) = 9036 грн. $\times 0,15 = 1355$ грн. або \$268.

Який тягар хабарництва несуть громадяни України щорічно?

ВВП 2005 $\times 0,15 = (424,7$ млрд. грн. $\times 0,15 = 63,7$ млрд. грн. або \$12,6 млрд.)

Скільки коштує корупція у повсякденному житті?

\$160 \times кількість домогосподарств в Україні ($\$160 \times 18,8$ млн. = \$3 млрд.)

Для порівняння: видатки Державного бюджету України 2005

Охорона навколишнього природного середовища – 1,25 млрд. грн.

Житлово-комунальне господарство – 3,93 млрд. грн.

Охорона здоров'я – 15,48 млрд. грн.

Освіта – 26,82 млрд. грн.

Соціальний захист та соціальне забезпечення – 40,11 млрд. грн.

Згідно даних опитування Київського міжнародного інституту соціальних досліджень, **корупція в освіті посідає п'яту позицію** у переліку сфер, де корупція та хабарництво міцно засіло, після державної автоінспекції, міліції, отримання медичних послуг та судової системи.

Аналіз та оцінка: запитайте учасників:

Чи відчуваєте ви вплив корупції на якість вашого життя?
Якщо так, то який це вплив негативний чи позитивний?

6. Заключна вправа «Остання гра».

Попросіть учасників сісти в коло. Нагадайте їм, чим вони займались. Виберіть одну пару з тверджень, які наведені нижче, і запропонуйте кожному учаснику по черзі закінчити речення, без коментарів та дискусій. Ця вправа допомагає налагодити зворотній зв'язок.

Приклади тверджень:

• Найкраще в занятті було...	Найгірше в занятті було...
• Найцікавіше в занятті було...	Найnudніше в занятті було...
• Я хотів би більше...	Краще за все у мене вийшло...
• Гірше за все у мене вийшло...	

Тема 3: Причини корупції

Мета: дати уявлення учасникам про зовнішні та внутрішні причини виникнення корупції.

Обладнання: фліп-чарт, аркуші А-3, А-4, аркуші для фліп-чарта, скотч, кольорові стікери, маркери, клей, ножиці, роздаткові матеріали, бейджі.

№	Види роботи	Орієнтовна тривалість (хв.)
1	Привітання.	3
2	Очікування.	5
3	Вправа "Мотивації".	20
4	Вправа „Конверт”.	25
5	Заклучна вправа „Піраміда позитивних відчуттів”.	5

Зміст тренінгового заняття

1. Привітання.
2. Очікування.
3. Вправа «Мотивації».

Хід роботи: Поділіть учасників на малі групи по 4-5 осіб. Бажано, щоб кількість груп була парною. Попросіть частину груп відповісти на питання „Чому люди дають хабарі?”, а другу частину груп – на питання „Чому люди беруть хабарі?”

Попросіть групи презентувати результати своєї роботи. Складіть загальний список мотивів/причин, які спонукають людей залучатись до корупційних дій.

Аналіз та оцінка: запитайте учасників:

Хто винен в існуванні корупції?

Хто більше винен в існуванні корупції: ті хто бере хабарі, чи ті, хто пропанує?

Які ще причини спонукають людей залучатись до корупційної діяльності?

Люди пропонують хабарі, тому що в такий нечесний спосіб вони хочуть досягти переваг перед іншими – сплачувати менше податків, виграти контракт або залагодити свої справи дуже швидко. Також хабарі пропонуються щоб запобігти штрафів або покарань за свої вчинки.

Люди беруть хабарі, тому що хочуть підвищити матеріальний рівень свого життя, від відчуття страху з боку своїх колег, які беруть хабарі, хочуть самоствердитись не тільки за рахунок багатства але і безмежної влади над іншими людьми.

4. Вправа „Конверт”.

У попередній вправі ми розглянули особистісні причини корупції. Деякі з них відносяться до моральності, „поділяють” людей на хороших та поганих. Але найчастіше головною причиною залучення до корупційних дій є погана робота цілої системи, яка створює відповідні стимули.

Хід роботи: Для кращого розуміння стимулів, створених системою, і які спричиняють корупційні дії, запропонуйте учасникам уявити ситуацію.

Пізно в вечері ви повертаєтесь до своєї машини, яку припарковано у великому гаражі. Навколо нікого немає. Біля дверцят водія ви знаходите конверт з 50 сто гривневих купюр. Ви впевнені, що ніхто вас не бачить – в гаражі немає камер спостереження, навколо жодних машин, людей ви також не бачите. Що ви зробите з цим конвертом? Повідомите міліцію або залишите собі?

Попросіть учасників написати відповідь на стікері. Запевніть учасників, що відповідь повністю анонімна. Зберіть потім стікери з відповідями. Підрахуйте результат.

Тепер запропонуйте учасникам відповісти на ті самі запитання, але поясніть, що на цей раз існує 30% вірогідності, що ваші дії будуть помічені. Наприклад, вірогідність того, що в гаражі встановлено камеру спостереження становить 30%.

Попросіть учасників написати відповідь на стікері. Запевніть учасників, що відповідь повністю анонімна. Зберіть потім стікери з відповідями. Підрахуйте результат.

Порівняйте результати по двом ситуаціям.

Аналіз та оцінка: запитайте учасників

Чи важко було прийняти рішення, коли ви були впевнені, що вас ніхто не бачить?
Чи важко було прийняти рішення, коли ви знали, що існує вірогідність, що ваші дії побачать?

Якщо за результатами першої ситуації в вашій групі виявилось більше людей готових взяти конверт, ніж за результатами другої, продовжуйте ставити запитання, якщо ні, наведіть приклад результатів міжнародних досліджень по цій ситуації:

Під час проведення цієї вправи в різних групах середній результат був наступним:

„Ніхто не бачить”	„Є вірогідність бути поміченим”
33% учасників повідомили б міліцію та повернули гроші	74% учасників повідомили б поліцію та віддали б гроші
50% учасників вагались з відповіддю	22 % учасників вагались
17% учасників залишили б конверт собі	4% учасників залишили б конверт собі

На вашу думку, чому у першому випадку більшість людей вагалася і багато людей залишили б гроші собі?

Що вплинуло на рішення учасників під час другої ситуації?

Коли ми говоримо про корупцію, які фактори, на вашу думку, є визначним для її існування?

(Результати обговорення цього питання можна записати на аркуші фліп-чарту)

Підсумок:

Отже, найпершою і найголовнішою причиною корупції є існування явних можливостей, як наприклад, конверт з готівкою на паркові в гаражі. У випадку з державною корупцією такими можливостями можуть бути, наприклад, компанія, якою управляє уряд і у якій немає конкурентів, або безліч вимог, ліцензій, зборів, яких вимагає держава для того, щоб здійснювати експортно-імпортні операції.

Другою причиною корупції є усвідомлення можливості бути непобаченим/непійманим, а отже відсутність контролю. Відсутність контролю/підзвітності спричинена: 1) *недостатнім рівнем прозорості*, коли державні службовці/чиновники не інформують громадськість і не пояснюють того, що вони роблять, враховуючи декларування своїх статків, нерухомості, майна тощо; 2) недостатнє спостереження за виконанням законів, коли відповідні органи не застосовують санкцій проти можновладців, коли ті порушують свої державні/громадські обов'язки. Прикладом цього може бути випадок, коли правляча політична партія платить суддям, або існує проблема недостатньої кількості міліціонерів, які б слідкували за дотриманням законодавства.

3) третьою причиною є погана система оплати праці/недостатня винагорода за роботу. Прикладом цього може бути недостатній рівень платні державних службовців для забезпечення їхніх потреб, або невпевненість в завтрашньому дні/нестабільність роботи. Таким чином, службовці будуть намагатись доповнити свої доходи хабарями. В „екстремальних” випадках службовці, навіть усвідомлюючи, що платня за їхню роботу буде маленькою, „купують” собі робоче місце/посаду, знаючи, що вони отримають доступ і можливості брати хабарі.

4) четвертою причиною корупції є ставлення або обставини, які штовхають пересічних людей до корупційних дій.

5. Заключна вправа „Піраміда позитивних почуттів”.

Хід вправи: Тренер говорить, що впродовж заняття ми здобули нові знання, а тепер побудуємо піраміду позитивних почуттів. Він або вона підходять першим чи першою і, простягаючи руку в центр, повідомляє про що він або вона дізнались сьогодні. За принципом добровільності підходять всі присутні поклавши свою руку на руки присутніх, повідомляють, що вони дізнались сьогодні.

Тема 4: Причини корупції

Мета: дати уявлення учасникам про зовнішні та внутрішні причини виникнення корупції.

Обладнання: фліп-чарт, аркуші А-3, А-4, аркуші для фліп-чарта, скотч, кольорові стікери, маркери, клей, ножиці, роздаткові матеріали, бейджі.

№	Види роботи	Орієнтовна тривалість (хв.)
1	Привітання.	3
2	Очікування.	5
3	Вправа "Громадяни і корупція".	25
4	Вправа „Причини корупції”.	20
5	Заклучна вправа „Я сьогодні зрозумів/зрозуміла....”.	5

Зміст тренінгового заняття

1. Привітання.
2. Очікування.
3. Вправа „Громадяни і корупція”

Люди можуть намагатись обходити постанови і закони, які на їх думку, є несправедливими або безглуздими. За даними дослідження „Стан корупції в Україні” за 2007 рік серед українців існує переконання, що законодавство в Україні складне і недосконале, і в ньому існують прогалини, якими користуються корумповані посадові особи.

Хід вправи: запропонуйте учасникам ситуації, з якими вони можуть зіткнутись у повсякденному житті, і обговоріть їх. Спробуйте з'ясувати, які причини можуть призвести до корупційних дій.

Ситуація 1. Розповідь пані Марії про відвідування районного виконкому.

Мала залагодити свою справу в районному виконавчому комітеті. Знаю, що мені треба звертатись в кабінет №13. Прийшовши в зазначений час, бачу, що двері кабінету зачинені, і немає ніякої інформації. Мені пощастило, бо коридором йшла співробітниця райвиконкому. Запитала в неї, куди можу звернутись і вона сказала - „Перенесено до 25”. Пішла до кабінету №25 - там вже була довжелезна черга. Робити нічого – стала чекати. Дочекалась своєї черги, увійшла. Співробітниця почала шукати документ, по який я прийшла. В кінці кінців, ніякого документу не знайшла. Натомість дала мені папірець, на якому було написано, що мою справу не можливо розглянути згідно параграфу такого-то і такого-то розпорядження такого-то і такого-то. Я то перечитала, і кажу співробітниці, що нічого з того не розумію. Вона мені на то відповіла, що розпорядження, про яке іде мова може бути вивішене в коридорі. Вийшла в коридор, а там цілий ряд інформаційних таблиць. Я і гадки не маю, де шукати потрібну мені інформацію, біля якого кабінету. А навіть, якщо б і знала, нічого б не зрозуміла. Все написано якоюсь незрозумілою мовою. Витратила півдня і нічого не залагодила. Що мені робити? До кого звернутись?

Ситуація 2. Розповідь пана Степана про візит в міський виконавчий комітет.

В понеділок пан Степан пішов до міського виконкому, щоб отримати дозвіл на перебудову власної квартири. Співробітник, який його обслуговував, гадки не мав, які документи потрібно підготувати для отримання цього дозволу. Почав розпитувати у колеги, яка працювала в тому самому кабінеті. У вівторок пан Степан прийшов з необхідними документами до того ж

самого спеціаліста. Спеціаліст, який обслуговував пана Степана, не міг згадати його і за якою справою він прийшов. Подивившись на документи, він відповів, що пан Степан приніс не ті папери. „З кожним може статись,“ - подумав собі пан Степан і пішов збирати нові документи. В середу півдня витратив на підготовку потрібних документів, а в виконком вирішив йти вже в четвер зранку. Але в четвер з ранку виявилось, що співробітника, який обслуговував пана Степана, немає, і що ніби-то він на лікарняному, і нікому не передав інформацію за справою. Тож, ніхто не може допомогти пану Степану і в четвер, сказали прийти за тиждень. Робити нічого. Прийшов пан Степан за тиждень, співробітник вже повернувся з лікарняного, але відповів пану Степану, що, виявляється, такими справами займається інший відділ міськвиконкому. „Що мені робити? До кого звернутись?“ – міркує пан Степан.

Ситуація 3. Відвідання ЖЕУ. Пані Наталя.

У мене пошкодилась батарея центрального опалення. Як тільки почали подавати воду, я помітила, що батарея тече, а тут ще й надворі стало прохолодно. Я регулярно сплачую квартплату і сподівалась, що як станеться аварія, то згідно договору отримаю послуги ЖЕУ по ремонту. Пішла в своє ЖЕУ і написала заявку на ремонт. Начальника ЖЕУ не було, і мою заявку прийняв старший майстер. Пройшло два дні, а ремонтувати мою батарею ніхто не прийшов. Через два дні пішла знов до ЖЕУ. Начальника знов не було на місці, а майстер відповів, що наразі в них проблеми з кадрами, і моїм питанням нікому зайнятись, бо всі слюсарі дуже зайняті. На те, що в мене в квартирі час від часу з'являються каплі і псують підлогу, майстер уваги не звернув і сказав, що я в них не перша і не єдина. Також майстер порадив звернутись до начальника об'єднання ЖЕУ – така вища інстанція над ЖЕУ нашого району. Того ж дня пішла до офісу об'єднання ЖЕУ і написала ще одну заяву на ім'я начальника об'єднання з проханням відремонтувати батарею. Заяву зареєстрували і сказали приходити в понеділок, бо начальник приймає тільки по понеділках з 10 до 18 години. Повернулась до ЖЕУ у понеділок о 17:30 і нікого, крім прибиральниць, в офісі вже не було. Я працюю з 9 до 18 години і мені прийшлося відпроситись з роботи. Наступного дня у вівторок прийшла до ЖЕУ, і вже увірвалась до начальника, бо батарея, оскільки текла, прийшлося її перекрити, а в хаті від того стало холодно. На це начальник об'єднання ЖЕУ відповіла, що такі заяви згідно закону розглядаються протягом місяця, а ремонт здійснюється протягом року. Я сплачую квартплату регулярно кожного місяця і тепер, здається, маю звернутись в приватну фірму для здійснення ремонту. Що мені робити? Куди діваються гроші, що я сплачую за квартплату.

Аналіз та оцінка: запитайте учасників

Що ви побачили в цих ситуаціях?

Які почуття виникали у головних героїв ситуацій?

Як головні герої ситуацій мали б діяти для того, щоб зрештою залагодити свої питання?

Як би можна було б запобігти подібній тяганині?

Чому на вашу думку органи місцевого самоврядування обмежують доступ до інформації?

4. Вправа «Причини корупції»

Хід вправи: За допомогою «мозкового штурму» учасники записують ті причини корупції, які вони встигли зрозуміти самостійно. Завдання тренера на цьому етапі – контролювати, щоб були названі та обговорені основні причини корупції.

Наприклад:

Економічні причини:	- скрутне економічне становище;
Інформаційні причини:	- низький рівень життя;
Правові причини:	- погана обізнаність українських громадян щодо зазначеного питання;
	- відсутність дієвої силової системи заходів.

Або

Суспільні причини: - недовіра до уряду, - терпимість до корупції, - персональна лояльність, - примирення з беззаконням.	Інституційні причини: - недостатня прозорість, - недостатня підзвітність, - спотворені стимули, - недостатні силові заходи.
---	---

5. Заключна вправа „Я сьогодні зрозумів/зрозуміла...”

Хід вправи: Запропонуйте учасникам сісти в коло і по черзі закінчити фразу «Я сьогодні зрозуміла/ зрозумів...»

Тема 5: Негативні наслідки корупції

Мета: надати знання про негативні наслідки корупції та сформувані нетерпиме ставлення до корупції.

Обладнання: фліп-чарт, аркуші А-3, А-4, аркуші для фліп-чарта, скотч, кольорові стікери, маркери, клей, ножиці, роздаткові матеріали, бейджі.

№	Види роботи	Орієнтовна тривалість (хв.)
1	Вправа „Інтерв'ю у партнера”.	10
2	Очікування.	5
3	Вправа „Які наслідки має корупція?”.	15
4	Вправа Рольова гра "Випадок з життя".	25
5	Заключна вправа „Валіза(Рюкзак)”.	5

Зміст тренінгового заняття

1. Привітання.

Хід вправи: Розділити учасників на пари та попросити їх взяти один у одного в парі коротке інтерв'ю, задавши 2-3 питання. Після цього учасники презентують свого колегу по парі. Рекомендуйте учасникам поставити принаймні одне питання, пов'язане з темою курсу. Наприклад: „Чи приходилось вам стикатись з корупцією?” чи „Чи приходилось вам давати хабара?” або „Чи вимагали від вас хабара?”

2. Правила.

3. Вправа «Які наслідки має корупція?».

Хід вправи: Пригадайте вправу „Вартість корупції” з заняття №2, та згадайте, які наслідки має корупція для суспільства, держави, світу. Давайте ще раз розглянемо, які наслідки може мати корупція в різних сферах, але на різних рівнях: особистому, для суспільства, для всього світу.

А) Розділіть учасників на 4 групи.

Б) Дайте завдання для кожної групи:

Група №1: написати в групі, використовуючи метод „мозкового штурму”, негативні наслідки корупції в сфері медицини;

Група №2: написати в групі, використовуючи метод „мозкового штурму”, негативні наслідки корупції в сфері вищої освіти;

Група №3: написати в групі, використовуючи метод „мозкового штурму”, негативні наслідки корупції в судовій сфері;

Група №4: написати в групі, використовуючи метод „мозкового штурму”, негативні наслідки корупції в міліції.

Зробіть презентацію у великій групі, презентуючи по одному наслідку від кожної міні-групи, по черзі записуючи на фліп-чарті на спицях колеса „Корупція”.

Аналіз та оцінка: запитайте учасників

- Як, на ваш погляд, таке явище як корупція впливає на суспільство в цілому?
- Чи можна виправдати таке явище як корупція?

4. Вправа „Рольова гра «Випадок з життя»”

Хід вправи:

а) Попросіть учасників підняти руку тих, кому приходилось в житті приймати рішення давати чи не давати хабара, подякуйте всім, далі поясніть, що заняття буде присвячено саме випадкам з щоденного життя.

б) Дайте теоретичну інформацію про процес прийняття рішень на прикладі, наведеному у таблиці, особливо зверніть увагу на наслідки, які необхідно враховувати для прийняття правильного рішення.

Проблема, що вимагає прийняття рішення: швидке отримання довідки							
Варіант 1. Знайти знайомих у цій службі		Варіант 2. Запропонувати винагороду працівнику		Варіант 3. Особисто записатись на прийом до начальника та пояснити ситуацію		Варіант 4. Чекати відведений для цього строк	
+	-	+	-	+	-	+	-
Швидке вирішення питання	Не законні дії	Швидке вирішення питання	Не законні дії. Кримінальне покарання для того хто пропонує хабара і для того хто дає. Породжує корупцію. Прецедент спонукатиме в подальшому працівника затягувати процедуру з надією отримати винагороду.	Можливе позитивне вирішення питання	Потребує часу та зусиль, що можливо не дасть бажаного результату	Законне вирішення питання	Довге отримання довідки

в) Дайте завдання для кожної групи розіграти вказані в завданні ролі одночасно кожній трійці.

Група 1	
Голова приймальної комісії університету	Ви зустрічаєтесь в маю абітурієнтки, вона просить допомогти її дочці гарантовано вступити на бюджет в університет....
Мама абітурієнтки Каті	Ви зустрічаєтесь з головою приймальної комісії, бо дуже хвилюєтесь за вступ вашої доньки і намагаєтесь якимось їй допомогти...
Спостерігач	Ви не вмішуєтесь в діалог, лише спостерігаєте за перебігом подій і намагаєтесь напрацювати різні варіанти вирішення даної ситуації.

Група 2	
Сержант ДАІ Петренко Сергій Іванович	Ви зупиняєте за перевищення швидкості автомобіль МАЗДА-6 і пояснюєте водію його порушення...
Водій автомобіля МАЗДА-6	Ви простояли 20 хвилин в пробці і запізнюєтесь на потяг, Вас зупиняє сержант ДАІ, ви дуже поспішаєте...
Спостерігач	Ви не вмішуєтесь в діалог, лише спостерігаєте за перебігом подій і намагаєтесь напрацювати різні варіанти вирішення даної ситуації.
Група 3	
Начальник ЖЕУ, що обслуговує будинок №30 по вул. Ілліча	Кожен ранок вже другий тиждень починається з того, що Вас відвідує та влаштовує скандал Світлана Василенко і вимагає відремонтувати дах в будинку, бо її квартиру заливає. Ви вже вкотре пояснює їй, що вона може заплатити за ремонт сама, бо коштів на ремонт даху в цьому році не заплановано ...
Світлана Василенко, мешканець будинку №30 по вул. Ілліча	Кожен ранок вже другий тиждень Ви зустрічаєтесь з начальником ЖЕУ, що обслуговує Ваш будинок, і вимагаєте відремонтувати дах в ньому, бо Вашу квартиру заливає. Начальник пропонує заплатити за ремонт Вам, так як пояснює, що коштів на ремонт даху в цьому році не заплановано ...
Спостерігач	Ви не вмішуєтесь в діалог, лише спостерігаєте за перебігом подій і намагаєтесь напрацювати різні варіанти вирішення даної ситуації.
Група 4	
Інспектор податкової інспекції Калінінського району	До Вас звернувся Василь Кальченко з заявою на отримання довідки про доходи для отримання візи для подорожі до Швеції на конференцію. За інструкцією податкової інспекції така довідка видається протягом 10 днів...
Василь Кальченко, житель Калінінського району	Ви звернулись до інспектора податкової інспекції за місцем свого проживання з заявою на отримання довідки про доходи для оформлення візи для подорожі до Швеції на конференцію, вона Вам потрібна завтра, в іншому випадку ви не встигнете отримати візу...
Спостерігач	Ви не вмішуєтесь в діалог, лише спостерігаєте за перебігом подій і намагаєтесь напрацювати різні варіанти вирішення даної ситуації.
Група 5	
Інспектор податкової інспекції Калінінського району	До Вас звернувся Василь Кальченко з заявою на отримання довідки про доходи для отримання візи для подорожі до Швеції на конференцію. За інструкцією податкової інспекції така довідка видається протягом 10 днів...

Василь Кальченко, житель Калінінського району	Ви звернулись до інспектора податкової інспекції за місцем свого проживання з заявою на отримання довідки про доходи для оформлення візи для подорожі до Швеції на конференцію, вона Вам потрібна завтра, в іншому випадку ви не встигнете отримати візу...
Спостерігач	Ви не вмішуєтесь в діалог, лише спостерігаєте за перебігом подій і намагаєтесь напрацювати різні варіанти вирішення даної ситуації.
Група 6	
Дільничний лікар Петровського району	До Вас звернулась Третьякова Ганна Михайлівна з проханням допомогти отримати медичну довідку для отримання посвідчення водія для її сина – Степана Третьякова, бо він дуже зайнятий і не може сам цим займатись...
Третьякова Ганна Михайлівна	Ви звернулись по допомогу до Вашого дільничного лікаря з проханням допомогти отримати медичну довідку для отримання посвідчення водія для Вашого сина – Степана Третьякова, бо він дуже зайнятий і не може сам цим займатись...
Спостерігач	Ви не вмішуєтесь в діалог, лише спостерігаєте за перебігом подій і намагаєтесь напрацювати різні варіанти вирішення даної ситуації.
Група 7	
Валерія Степанівна, класний керівник 11 класу	Ви запросили на зустріч батька Саші Степаненко, яка навчається у вашому класі, і пропонуєте за невеличку платню допомогти Саші закінчити школу з золотою медаллю...
Батько Саші Степаненко	Вас запросила на зустріч класний керівник вашої доньки...
Спостерігач	Ви не вмішуєтесь в діалог, лише спостерігаєте за перебігом подій і намагаєтесь напрацювати різні варіанти вирішення даної ситуації.

г) Спостерігачі презентують по черзі варіанти вибраних рішень, учасники пояснюють чому вони прийняли те чи інше рішення.

Аналіз та оцінка:

- Які висновки можна зробити з даної вправи?
- Згодившись на корупційні дії яким ризикам ви піддали себе? Суспільство?
- Чи можете ви якимось чином впливати на зменшення рівня корупції в нашій країні?
- Що ви особисто можете зробити для подолання корупції?
- Якщо кожен буде гідно поводитись, які наслідки будуть для країни?

5. Заключна вправа „Валіза (Рюкзак)”

Хід вправи: Намалюйте на папері валізу чи рюкзак і попросіть присутніх по черзі сказати, що з тих знань і навичок, які вони отримали сьогодні, візьмуть з собою в дорогу.

Тема 6: Права людини.

Мета: сформувати уявлення учасників про права людини, які вони мають від народження, які права порушуються, формувати почуття поваги до прав інших людей.

Обладнання: фліп-чарт, аркуші А-3, А-4, аркуші для фліп-чарта, скотч, кольорові стікери, маркери, клей, ножиці, роздаткові матеріали, бейджі.

№	Види роботи	Орієнтовна тривалість (хв.)
1	Привітання.	3
2	Очікування.	5
3	Вправа «Лимон».	10
4	Вправа «Права людини».	30
5	Заклучна вправа.	5

Зміст тренінгового заняття

1. Привітання.

2. Очікування.

3. Вправа «ЛИМОН»

Хід вправи: Кожний з учасників отримує лимон або якийсь інший фрукт чи овоч (усі отримують однакові плоди – наприклад, лимони, яблука). За 2-3 хвилини учасники мають відзначити такі риси цього плоду, які б вирізняли його від йому подібних – особливості форми, якісь ушкодження. Потім тренер збирає плоди до однієї купи і пропонує учасникам віднайти свій.

Аналіз та оцінка: запитайте учасників

Чи легко було їм знайти саме свій лимон? Чому легко? Або Чому важко?

4. Вправа: «Мої права»

Хід вправи:

Поясніть учасникам, що ціллю цієї вправи є вираження засобами театрального мистецтва спільної ідеї або концепції прав людини. Поясніть учасникам, що використовувати слова не дозволяється в принципі: їх вистава має бути пантомімою. За бажанням учасники можуть скористатись якимись матеріалами або реквізитом.

Розділіть учасників на групи по 5-6 осіб і дайте групам аркуші фліп-чарту та фломастери або маркери.

Дайте групам 10 хвилин, щоб методом мозкового штурму визначили свої ідеї по правам людини, а потім назвали дві три основні ідеї, які вони збираються виразити в пантомімі. Після цього дайте групам 15 хвилин для того, щоб вони підготувались та відрепетували пантоміму.

Поясніть учасникам, що це групове завдання, в якому кожен має зіграти свою роль. Після закінчення 15 хвилин зберіть учасників, щоб всі могли подивитись пантоміми. Після кожної вистави обговоріть побачене в групі. Попросіть глядачів надати свої інтерпретації того, що вони побачили і спробували назвати основні ідеї, які хотіли виразити актори. Надайте також

акторам можливість висловити ті моменти, про які не згадали під час обговорення. Обговоріть за такою схемою кожну виставу.

Аналіз та оцінка: Запитайте учасників

Які відчуття виникали у учасників під час виконання цієї вправи?

Чи було це важче або легше, ніж відчувалось перед виконанням вправи?

Які поняття або аспекти було продемонструвати/виразити важче за все?

Чи дізнались учасники щось нове про права людини?

Чи були спільні риси у постановках груп? Які були відмінності?

Чи виникали якісь суттєві розбіжності у розумінні цієї чи іншої ідей прав людини? Чому?

Інформаційне повідомлення „Права людини”.

5. Заключна вправа.

Хід вправи: тренер пропонує учасникам пригадати, що було на занятті. Ставить питання:

- Що нового, важливого ви дізнались сьогодні?
- Які висновки зробили для себе?

Тема 7: Корупція і права людини

Мета: сформувати уявлення учасників про права людини, які вони мають від народження, до порушення яких прав призводить корупція, формувати почуття поваги до прав інших людей.

Обладнання: фліп-чарт, аркуші А-3, А-4, аркуші для фліп-чарта, скоч, кольорові стікери, маркери, клей, ножиці, роздаткові матеріали, бейджі.

№	Види роботи	Орієнтовна тривалість (хв.)
1	Привітання.	3
2	Очікування.	5
3	Вправа „Мої права”.	10
4	Вправа „Права, які порушуються з причини існування корупції”.	30
5	Заклучна вправа.	5

Зміст тренінгового заняття

1. Привітання.

2. Очікування.

3. Вправа „Мої права”.

Хід вправи: Швидка командна гра. Учасники діляться методом жеребкування на 2 команди. За визначений період часу кожна команда має записати на фліп-чарті якнайбільше прав людини, які її члени згадають, після цього делегують свого представника та презентують групі список прав.

Наприклад:

Кожна людина має право на:

- Життя
- Право на свободу від довільного арешту
- Право володіти майном
- Право приймати участь в управлінні країною і у вільних виборах
- Недоторканність житла
- Відпочинок і дозвілля
- Освіта
- Охорона здоров'я
- Вільне пересування
- Особисте життя...

Для ускладнення завдання (якщо дозволяє час) можна запропонувати записати відмінні права - - тобто ті, які не записані протилежною стороною.

4. Вправа «Права, які порушуються з причини існування корупції»

Порушення прав людини є головним наслідком існування державної корупції. Зловживаючи положенням, яке надане посадою, службовці надають преференції комусь, як правило притискаючи та порушуючи права інших. Поодинокі випадки таких порушень прав людини є бідою однієї людини та її близького оточення, масові та систематичні порушення призводять до повної недовіри до будь-яких службовців, які виконують функції держави цілого суспільства. Більше того, якщо ми пригадаємо вправу „Наслідки корупції”, то можемо уявити

наскільки широко порушуються права людини не тільки в країні, де існує корупція але існує загроза і для інших країн світу.

Частина 1.

Хід вправи: У великій групі пропрацюйте ситуацію та дайте відповіді на запитання.

Уявіть, що ви мешкаєте в містечку Х, де немає жодного міського дитячого майданчика. В невеличкому парку стирчить лише фонтан, який роками не працює і пісочниця, де хазяйнують місцеві коти. В кінці кінців міська влада під натиском громадськості вирішили потурбуватись про наймолодших мешканців містечка і запланували витрати в бюджеті на найближчий рік для побудови майданчику. В парку вже навіть визначене місце, де буде зведено майданчик. Оголосили конкурс серед фірм для виконання будівельних робіт та постачання обладнання для майданчика. Найближчим часом має бути прийняте рішення щодо цього питання. На цьому зупинимось і спробуємо визначити:

1. Яким вимогам має відповідати дитячий майданчик і обладнання, яке на ньому знаходиться?
2. Яким чином місцевій владі треба прийняти рішення про те, яка фірма дістане замовлення?
3. Які критерії повинні бути вирішальними?

Тепер прочитайте оповідання „Головне кмітливість!”, яке описує історію зведення дитячого майданчика та дайте відповіді на запитання.

„Головне кмітливість!”

Про сучасний, безпечний та красивий дитячий майданчик мешканці нашого міста Х мріяли давно. Весь час будівництво такого майданчика відкладалось, бо в бюджеті міста не було на це грошей. В кінці кінців гроші знайшли. Тепер лишилось єдине – вибрати найкращу і найвигіднішу пропозицію від підприємців на зведення майданчику. До конкурсу подали свої пропозиції три будівельні фірми „Досконалість”, „Кмітливість” та „Економність”. Пропозиція від фірми „Економність” була найвигіднішою у фінансовому плані. Пропозиція від „Досконалості” не була такою дешевою, але мала імідж солідного виконавця і всі попередні замовники були дуже задоволені роботою фірми. У пропозиції „Кмітливості” вартість робіт та обладнання майже не відрізнялись від пропозиції „Досконалості”, але фірма „Кмітливість” була створена нещодавно і на відміну від „Досконалості” не могла надати жодних рекомендацій від попередніх клієнтів. Натомість „Кмітливість” мала різні захоплюючі ідеї, наприклад, організувала візит до Діснейленду у Франції представників мерії міста. Ціллю цього візиту було знайомство з сучасними архітектурними рішеннями в парках для дітей. Учасниками візиту став голова комісії, яка вирішувала, хто стане переможцем конкурсу на будівництво майданчику з дружиною. Невдовзі після візиту було визначено переможця конкурсу. Його виграла фірма „Кмітливість”.

Аналіз та оцінка: запитайте учасників

Чи сталися корупційні дії під час проведення конкурсу на будівлю дитячого майданчику в місті Х?

Якщо так, то хто ці дії допустив?

Чи був такий спосіб відбору переможців справедливим?

Пригадайте першу частину вправи, коли ми обговорювали спосіб прийняття рішення владою міста щодо будівля майданчика. Чи відповідає він тому, способу, який був застосований владою в нашій ситуації?

Якої шкоди від такого способу прийняття рішення зазнають:

Діти, які будуть гратись на майданчику?

Їх батьки або близькі?

Всі мешканці міста Х?

Інші фірми, які взяли участь в конкурсі?

Які права людини були порушені, або можуть бути порушені в результаті таких дій?

Частина 2.

Попросіть учасників об'єднатись в групи по 5-6 осіб. Роздайте групам картки з випадками корупційних дій з нашого повсякденного життя та скорочений варіант Загальної декларації прав людини. Попросіть групи протягом 15 хвилин проаналізувати ситуації, визначитись, чи наявні в ситуації корупційні дії, і якщо існують скласти перелік прав людини, які порушуються в результаті виявлених дій та записати результати на аркушах фліп-чарту.

Іванко сказав кондуктору в електричці, що не встиг купити білет в касі та станції. Кондуктор пропанує йому заплатити половину вартості квитка, але при цьому не виписувати білет.

Будівельна фірма приймає участь в тендері (конкурсі) на будівництво житлового будинку. Якщо ця фірма виграє конкурс і отримає замовлення на будівництво будинку, керівництво фірми отримає прибутки і забезпечить роботою своїх працівників. Для того щоб отримати це замовлення, фірма пропонує членам комісії подарувати мобільні телефони для полегшення та прискорення їхньої роботи.

Коли Оленка не склала іспиту з керування автомобілем, голова комісії сказав їй, що за помірну оплату можна дістати посвідчення водія без повторного складання іспиту.

По закінченні шкільного року 9-А клас подарував своїй класній керівниці величезний букет квітів.

Сергійкова мати захворіла і лежить в лікарні. Сергійко, розмовляючи з черговою медсестрою, дав їй 100 гривень, щоб та краще наглядала за матусею під час свого чергування.

На посаду директора міського молодіжного центру, який є підрозділом органів місцевого самоврядування призначено сестру начальника управління у справах молоді.

Пані Світлана О. домовилась з будівельною фірмою „Цеглинка”, якщо фірма профінансує її передвиборчу кампанію до міської ради, то пізніше пані Світлана у віддяку підприємству допоможе в отриманні цікавих замовлень від самоуправління на будівництво різних об'єктів.

Службовці мерії м. А під час прийому офіційної делегації в ресторані домовились з офіціантом, що дістануть від нього рахунок на суму, що є вдвічі більшою за реально заплачену, для отримання компенсації за витрачені кошти в касі мерії.

Бізнесмен пан Василь П. запросив на вечерю суддю в найкращий ресторан міста для того, щоб залагодити свою справу про несплату податків. Суддя прийшов та пробув в ресторані в темних окулярах для того, щоб його не впізнали.

Члени акціонерного товариства, яке підписало багаторічний контракт на отримання сировини на загальну суму 10 мільйонів гривень, отримали від постачальників коштовні подарунки.

Аналіз та оцінка

Попросіть учасників представити результати своєї роботи.

Запитайте учасників:

Чи було їм важко знайти корупційні дії в ситуаціях? Ким було ініційовано ці корупційні дії?

Чи було важко визначити, які права людини порушувались в результаті цих корупційних дій?

Якщо ви не виявили порушень прав людини в запропонованих ситуаціях, чи існує не вашу думку потенційна загроза їх порушення?

5. Заключна вправа

Хід вправи: тренер пропонує учасникам пригадати, що було на занятті. Ставить питання:

- Що нового, важливого ви дізнались сьогодні?
- Які висновки зробили для себе?

Тема 8: Протидія корупції та моя роль в цьому процесі

Мета: сформувати активну громадянську позицію щодо протидії корупції у своєму оточенні.

Обладнання: фліп-чарт, аркуші А-3, А-4, аркуші для фліп-чарта, скотч, кольорові стікери, маркери, клей, ножиці, роздаткові матеріали, бейджі.

№	Види роботи	Орієнтовна тривалість (хв.)
1	Привітання.	5
2	Очікування.	5
3	Вправа „Хто більше”.	25
4	Вправа "Що я можу зробити, щоб не допустити корупції”.	20
5	Заключна вправа.	5

Зміст тренінгового заняття

1. Привітання.
2. Очікування.
3. Вправа „Хто більше”.

Хід вправи: На аркуші паперу намалюйте матрицю „Якщо співпали картки” за таким зразком:

Якщо співпали картки	Нарахування балів	
	х	у
XXXX	-1	-
XXХУ	+1	-3
ХХУУ	+2	-2
ХУУУ	+3	-1
УУУУ	-	+1

Поділіть учасників на чотири групи. Кожній групі видайте по 10 карток. На кожній картці з одного боку напишіть номер групи від 1 до 4. Інша сторона картки залишається чистою.

Правила гри:

Кожна група має вирішити який символ Х чи У поставити на картці. **Завдання гри – набрати найбільшу кількість балів.** (ВАЖЛИВО: формулюйте завдання саме таким чином, без додаткових уточнень та пояснень). Групи можуть домовлятися між собою. Гра триває 10 раундів. Після кожного раунду збирайте картки записуйте вибір групи у таблицю та нараховуйте бали групам. У п'ятому раунді всі набрані кожною з груп бали помножуються на 5, у десятому – на 10, проте гравцям це не повідомляється.

Наприклад, якщо в першому раунді всі чотири групи здали картки з символом Х кожна група отримує (- 1) бал, якщо три групи вибрали символ Х, а одна У, ті хто поставив Х отримують (+1) бал а та група, що обрала У отримує (-3)

Суть гри полягає в тому, що єдиною вигравною комбінацією символів, що приносить бали з позначкою (+) для всіх груп є „УУУУ”.

Раунд	I група	II група	III група	IV група
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

Підраховуйте кількість балів після кожного раунду.

Аналіз та оцінка

Запитайте у учасників:

Яким було завдання гри?

Яку стратегію гри обрали групи?

Хто, на думку учасників, набрав найбільшу кількість балів? Виграв?

Якою є найбільша сума балів?

Чому, на вашу думку, групи не змогли її набрати?

Наприкінці дискусії зробіть висновок, що діяльність виключно у власних інтересах, не враховуючи інтереси суспільства, не сприятиме подоланню тієї чи іншої проблеми. Діяти потрібно разом, а роль кожного з нас полягає у готовності співпрацювати та переконувати інших.

4. Вправа "Що я можу зробити, щоб не допустити корупції"

Протидія корупції має починатись "з низу", тобто від кожного з нас, від кожного громадянина країни. Безумовно, на це також має бути і воля органів влади, проте, громадськість і є тією силою, яка формує волю влади та контролює її діяльність.

Хід вправи: Попросіть кожного учасника особисто подумати протягом 5 хвилин про те, що він/вона можуть зробити для того, щоб протидіяти корупції та записати свої думки на аркуші паперу. Через 5 хвилин об'єднайте учасників в малі групи по 5-6 осіб і попросіть кожного поділитись своїми власними думками з групою і в групах подумати над тим, що кожна група може зробити для подолання корупції. Попросіть учасників записати результати своєї роботи на аркушах фліп-чарту. Відведіть на цю роботу 15 хвилин, після чого попросіть презентувати результати своєї роботи.

Аналіз та оцінка: запитайте учасників

Чи важко було визначитись з особистими антикорупційними діями?

Чи важко, на вашу думку, буде виконувати дії, які ви окреслили під час своєї роботи?

5. Заключна вправа

На вибір тренера можна використовувати варіанти заключних вправ з занять 1-7.

Тема 9: Молодь і протидія корупції

Мета: сформувати активну громадянську позицію щодо протидії корупції у своєму оточенні.

Обладнання: фліп-чарт, аркуші А-3, А-4, аркуші для фліп-чарта, скотч, кольорові стікери, маркери, клей, ножиці, роздаткові матеріали, бейджі.

№	Види роботи	Орієнтовна тривалість (хв.)
1	Привітання.	5
2	Очікування.	5
3	Вправа "Шляхи подолання корупції".	45
5	Заключна вправа.	5

1. Привітання.

2. Очікування.

3. Вправа "Шляхи подолання корупції".

Вважається, що найкращий шлях для подолання корупції - це суворе покарання за корупційні дії. Але нажаль, сьогодні такий підхід не спрацьовує. Покарання в Україні доволі суворі, проте, жага збагачення, отримання певних переваг та привілеїв бере верх над страхом покарання. Тому корупція, а особливо дрібна, в нашій країні стала нормою життя. Для того щоб подолати корупцію, необхідно йти іншими шляхами.

Хід роботи: умовно розділіть кімнату на три частини, або намалюйте посеред кімнати лінію крейдою або стрічкою. Поясніть, що сторона справа від лінії означає "погоджуюсь", сторона зліва – "не погоджуюсь". Середня лінія означає "не знаю". Поясніть, що чим далі людина відходить від лінії вліво чи вправо, це означає більшу згоду або незгоду. Обмеженням є стіни кімнати. Тепер поясніть, що ви будете зачитувати ствердження, а учасники мають зайняти позицію в кімнаті. Після кожного ствердження попросіть учасників пояснити свою позицію. Вислухайте також аргументи інших сторін.

Більш суворі покарання сприятимуть зниженню рівня корупції.

Державні органи влади відіграють вирішальну роль у процесі подолання корупції.

Корупція буде існувати, поки для її існування є можливості.

Подолання корупції можливе лише за умов протистояння їй всього суспільства.

Прозорість влади є запорукою подолання корупції.

Активна участь молоді у процесах прийняття рішень на місцевому рівні сприятиме подоланню корупції.

Просвіта та превентивні заходи подолують корупцію.

Інформація та залучення громадськості є життєво необхідними елементами подолання корупції.

Після дискусії попросіть учасників об'єднатись в малі групи по 5-6 осіб та написати на аркушах фліп-чарту, які можливі шляхи подолання корупції, на їх думку, існують, а також написати які "плюси" та "мінуси" має кожен з шляхів. Після закінчення роботи в групах попросіть учасників презентувати результати роботи.

Аналіз та оцінка: запитайте учасників

Які, на вашу думку, шляхи подолання корупції є найефективнішими?

Які заходи може здійснити молодь для подолання корупції?

4. Заключна вправа

На вибір тренера можна використовувати варіанти заключних вправ з занять 1-7.

Тема 10: Молодь і протидія корупції

Мета: сформувати активну громадянську позицію щодо протидії корупції у своєму оточенні.

Обладнання: фліп-чарт, аркуші А-3, А-4, аркуші для фліп-чарта, скотч, конверти з марками, бейджі.

№	Види роботи	Орієнтовна тривалість (хв.)
1	Привітання.	5
2	Очікування.	5
3	Вправа "Участь молоді".	25
4	Вправа "Лист до себе".	20
5	Заклучна вправа.	5

1. Привітання.

2. Очікування.

3. Вправа "Участь молоді".

Протягом всього тренінгового курсу ми вже неодноразово відмічали, що ключовим елементом для подолання корупції є активна участь громадян у процесі управління державою або ж на локальному рівні у своїй громаді, вузі або школі. Громадяни можуть і повинні контролювати органи управління, для того щоб зменшити будь-яку можливість для здійснення корупційних дій. Ця участь може включати адвокацію антикорупційної політики, моніторинг органів управління, мобілізацію інших членів громади, або учнів школи для того, щоб сприяти кращому управлінню та підзвітності. Отже, під участю ми маємо розуміти **Процес, завдяки якому громадяни впливають на рішення та контролюють ресурси, які безпосередньо впливають на якість їхнього життя.**

Такий інструмент контролю над органами управління можливий лише там, де існують можливості для участі громадян, а саме дотримання фундаментальних прав та свобод людини як політичні права, свобода слова, свобода об'єднань та асоціацій. Дотримання цих прав та свобод відкриває можливість громадянам бути почутими, відстояти свої цінності та справдити свої очікування від органів управління.

Хід роботи: Поясніть учасникам, що як члени суспільства вони мають права та обов'язки. Запропонуйте учасникам подумати про свої права та обов'язки, наприклад в родині, спортивній команді, школі, вузі тощо, та заповнити форму наведену нижче.

Аналіз та оцінка: запитайте учасників

Чого у вас вийшло більше - прав чи обов'язків?

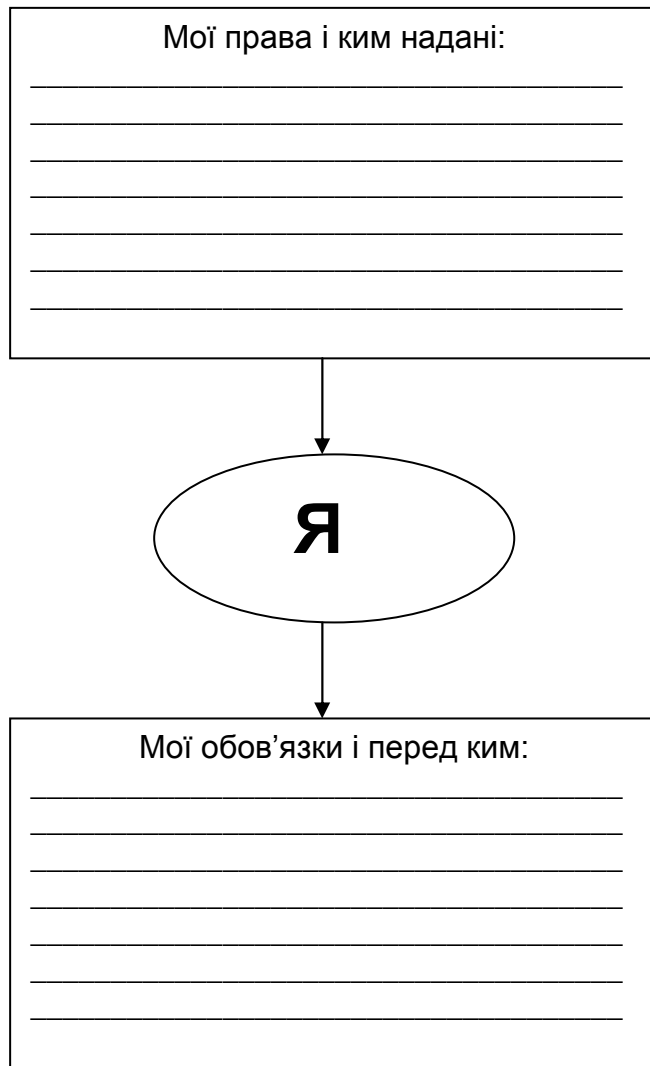
Чи було важко заповнити форму?

Чи згадав хтось про право на участь?

Якими документами гарантуються ці права?

Запропонуйте учасникам надати відповідь на питання:

Яким чином молоді люди можуть приймати участь в управлінні школою, вузом, громадою, державою? Запишіть на аркуші фліп-чарту ідеї учасників.

4. Вправа "Особистий план"

За час цього тренінгового курсу ви дізнались багато нового про корупцію, звідки вона походить, які причини появи корупції, які наслідки вона має, як існування корупції відображається на якості життя кожного з нас, нашої громади, держави, світу. Ми також розглядали, як впливає корупція на порушення прав людини та визначали роль кожного з нас у протидії корупції, розглядали шляхи протидії корупції і як молодь може приймати участь у здійсненні цих шляхів.

Хід роботи: Запропонуйте учасникам написати особистий план відповідаючи на питання: що особисто я можу зробити для протидії корупції. Дайте собі відповідь на запитання: чому молодь має бути активно залучена до процесу протидії корупції і що конкретно ви могли б зробити для подолання корупції. План дій може бути розрахований на 1,2,3 місяці і має бути реальним для виконання.

Аналіз та оцінка:

Запитайте учасників:

Чи важко було їм написати особистий план?

Чи необхідні їм додаткові знання для активної діяльності для протидії корупції?

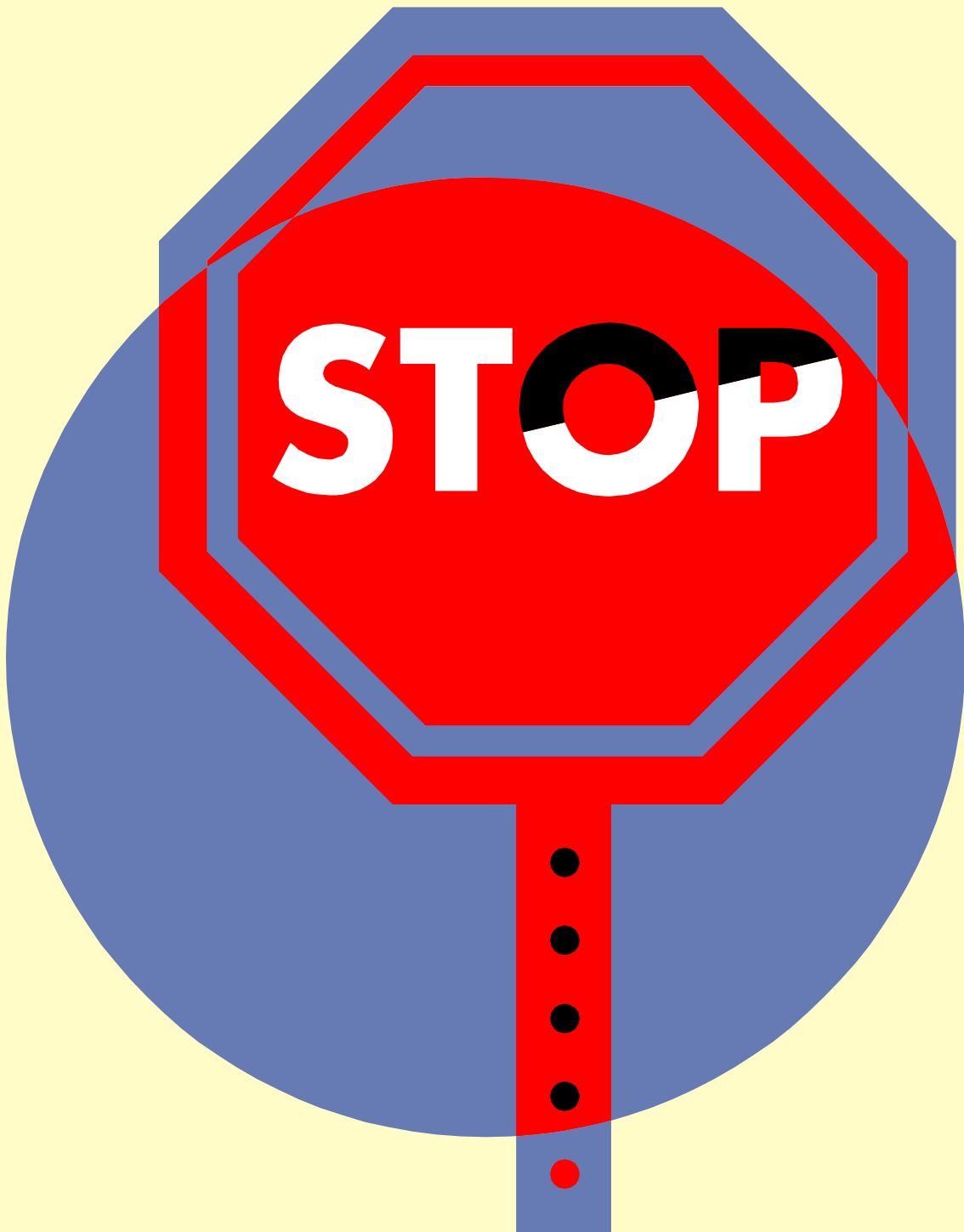
5. Заключна вправа

Хід роботи: Тренер повідомляє, що дане заняття було заключним і пропонує підвести підсумки всього курсу. На різних аркушах паперу малює рюкзак, м'ясорубку та корзину і пропонує учасникам дати відповідь на три питання:

Що я візьму з собою з даного курсу? – відповіді відобразити на плакаті з рюкзаком.

Над чим мені потрібно ще поміркувати та дізнатись більше? - відповіді відобразити на плакаті з м'ясорубкою.

Що мені не потрібно і я маю залишити ?- відповіді відобразити на плакаті з корзиною.

Донецький молодіжний дебатний центр
проспект Ілліча 79/31,
83003, Донецьк, Україна

тел./факс: 062 385 98 39
тел.: 062 345 77 90
ел. пошта: debate@cent.dn.ua
www.cent.dn.ua